

**واکنش کشورهای اروپایی
به انقلاب کبیر فرانسه و ناپلئون
(۱۷۸۹-۱۸۱۴)**

بهمن محمدخانی

انتشارات سیفا

خرم آباد ۱۳۹۱

سرشناسه: محمدخانی، بهمن، ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور: واکنش کشورهای اروپایی به انقلاب کبیر فرانسه
و ناپلئون (۱۷۸۹ - ۱۸۱۴) / بهمن محمدخانی.
مشخصات نشر: خرم‌آباد: سیفا، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۱۸۳ ص: نقشه.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۵۵-۷۵-۷

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات قیفا

موضوع: فرانسه -- تاریخ -- ۱۷۸۹ - ۱۸۱۵ م.
موضوع: اروپا -- تاریخ -- ۱۷۸۹ - ۱۸۱۵ م.
موضوع: فرانسه -- تاریخ -- انقلاب، ۱۷۸۹ - ۱۷۹۹ م. -- علل
موضوع: فرانسه -- تاریخ -- انقلاب، ۱۷۸۹ - ۱۷۹۹ م. -- نتایج و تأثیرات
رده بندی کنگره: ۱۶۱۱/۱۳۸۹
رده بندی دیویی: ۹۴۰.۴
شماره کتبخانی ملی: ۰۶۸۱۶۱۹

انتشارات سیفا

واکنش کشورهای اروپایی به انقلاب کبیر فرانسه و ناپلئون

بهمن محمدخانی

با مقدمه: محمدکاظم علی‌پور

صفحه آرا: لایلا وفادار / طراح جلد: سحر

چاپ اول ۱۳۹۱ / شماره‌ی نشر: ۷۶۴۸ / شمارگان: ۱۰۰۰

پخش تهران: میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، بین روان‌مهر و لیافی‌نژاد، روی‌روی پاساژ

مهرستان، بن‌بست سرود پلاک ۱۰ واحد ۴، همراه: ۰۹۱۶۶۶۱۶۴۱۸

Email: sifa.book@yahoo.com

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۵۵-۷۵-۷

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

با سپاس از:

دکتر اصفهانیان،

که خورشیدوار و بی دریغ بودند

و

دکتر کلانتری که از دانشش بهره بردم

و

تمام عزیزانی که مرا در این راه یاری نمودند.

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۵	 به جای مقدمه
۱۷	 پیش گفتار
۲۱	 اشاره
۲۳	 برخی مفاهیم
۲۵	 سابقه پژوهش های تاریخی
۲۶	 تئوری های برخی صاحب نظران
۲۷	 متدلوژی و روش شناسی
۲۸	 نقد منابع و چند نکته

فصل اول

اوضاع اروپا در آستانه انقلاب کبیر فرانسه تا کودتای ناپلئون

۳۵	 اوضاع سیاسی اروپا در قرن ۱۸
۴۰	 تفاوت اوضاع سیاسی قرن هفدهم و قرن هیجدهم
۴۱	 اوضاع اجتماعی اروپا در آستانه انقلاب
۴۶	 ساختار اجتماعی فرانسه قبل از انقلاب ۱۷۸۹

۴۶	دربار، اشراف و روحانیون
۴۹	طبقه سوم (بورژوازی، دهقان و کارگر)
۵۱	از وقوع انقلاب اول تا اعدام لویی شانزدهم (۱۷۹۳ - ۱۷۸۹)
۵۱	ریشه های انقلاب
۵۲	ماهیت انقلاب
۵۳	دیدگاه‌های مختلف در مورد ماهیت انقلاب
۵۶	بازتاب انقلاب ۱۷۸۹
۵۸	اعلامیه پیل تیتز
۶۰	مهاجرت اشراف
۶۱	اعلامیه کوبلنتز
۶۲	توب اندازی والمی (۲ سپتامبر ۱۷۹۲)
۶۳	اعلان جنگ ۱۷۹۲
۶۷	کوالسیون اول و اهداف آن
۶۸	عوامل ورود انگلستان به جنگ ۱۷۹۲
۷۱	نقش ادموند بورک
۷۵	رقابت فرانسه و انگلستان
۷۸	حمله ناپلئون به مصر
۸۱	کودتای ناپلئون
۸۲	کوالسیون دوم
۸۵	هدف کوالسیون دوم
۸۷	واکنش کشورهای اروپایی نسبت به انقلاب تا کودتای ناپلئون

فصل دوم

از کودتای ناپلئون تا کنگره وین (۱۸۱۵)

۹۵	صلح لونویل و صلح آمین
----	----------------------------

۹۸	 کوالسیون سوم و سرانجام آن
۱۰۰	 امپراتوری ناپلئون
۱۰۵	 نبرد ترافالگار و اهمیت آن
۱۰۷	 معاهده تیلسیت
۱۱۰	 محاصره قارهای
۱۱۲	 فرمان برلن
۱۱۷	 فرمان میلان
۱۱۹	 قیام مردم اسپانیا
۱۲۱	 لشگرکشی به روسیه
۱۲۴	 علل جنگ با روسیه
۱۲۶	 معاهده فونتن بلو
۱۲۷	 تجدید سلطنت بوربون ها
۱۲۸	 معاهده اول پاریس
۱۲۹	 کنگره وین
۱۳۲	 اهداف کنگره وین
۱۳۶	 نتایج کنگره وین
۱۴۳	 اصول سه گانه کنگره وین
۱۴۵	 واترلو
۱۴۸	 معاهده دوم پاریس
۱۴۹	 ناپلئون و تحولات سیاسی - اجتماعی اروپا
۱۵۹	 نتیجه گیری
۱۷۱	 نقشه ها
۱۷۷	 فهرست اعلام
۱۷۹	 فهرست منابع

مقدمه

بررسی تاریخ اروپا از عصر رنسانس و نهضت اصلاح دین به بعد، بدون در نظر گرفتن تحولات تاریخی فرانسه امری بدون ارزش تاریخی به نظر می آید. در واقع تحولات سیاسی، اجتماعی، فکری و فرهنگی که در درون جامعه‌ی فرانسه به وقوع پیوست، بدون شک بر سرنوشت سایر کشورهای اروپایی و به ویژه کشورهای همسایه‌ی فرانسه تاثیر می گذاشت. این تاثیرگذاری تحولات تاریخی فرانسه، بر سایر کشورها از عصر روشنگری به این طرف، شدیدتر و عمیق تر شده بود. فرانسه در دوران هفتادساله حکومت لویی چهاردهم (۱۶۴۳-۱۷۱۵) حلقه‌ی توازن قوا در اروپای غربی محسوب می شد و سیاست های صدراعظم ریشلیو^۱ موجب اعتلای حیثیت سیاسی فرانسه گشته بود و پس از آن فلاسفه و متفکران این سرزمین، وزنه‌ی سنگین برتری فرانسه به حساب می آمدند.

از قرن هفدهم به بعد فرهنگ فرانسوی، فرهنگ غالب اروپا محسوب می شد و در اواسط قرن هفدهم این نفوذ و برتری حتی بیشتر هم نمایان گشت.

۱. Richeilieu (۱۶۴۲-۱۵۸۲) کاردینال و سیاستمدار فرانسوی و وزیر لویی سیزدهم.

ادبیات فرانسه در تمام دربارهای اروپا حتی در روسیه‌ی عقب مانده رواج پیدا کرده و پس از این دوران نیز هنوز فرانسه کانون توجه کشورهای اروپایی بود. کتاب حاضر به‌شناسایی جایگاه فرانسه در قرون معاصر و تغییر و تحول در کشورهای اروپایی می‌پردازد. در واقع پس از آن‌که علل و عواملی موجب شکل‌گیری انقلاب کبیر فرانسه شد، توجه همه‌ی کشورهای اروپایی به تحولات کشور فرانسه معطوف گردید.

دوران میانه‌ی سال‌های ۱۷۸۹ تا برگزاری کنگره وین ۱۸۱۵، از مهمترین دوران تاریخ اروپا به‌شمار می‌رود. در این دوران نه‌چندان طولانی، تغییر و تحولات سیاسی، اجتماعی، فکری و فرهنگی، به‌گونه‌ای عمیق بود، که شاید کمتر دورانی از تاریخ اروپا با آن قابل مقایسه باشد. این دوره کانون توجه کتاب حاضر است اما نکته‌ی مهم و اساسی در این کتاب این است که به‌جای سال‌شماری و وقایع‌نگاری این دوران، تلاش گردید، که عوامل مهم و موثر در بروز انقلاب فرانسه و به‌دنبال آن واکنش‌ها و موضع‌گیری‌های کشورهای اروپایی نسبت به‌این انقلاب مورد ارزیابی قرار گیرد. در واقع موضوعات مورد بررسی این کتاب را می‌توان بدین گونه خلاصه و ارزیابی نمود: درفصل مربوط به اوضاع اروپا در استانی انقلاب کبیر فرانسه تا کودتای ناپلئون، اوضاع سیاسی- اجتماعی اروپا در قرن هجدهم و همچنین ساختار سیاسی و اجتماعی جامعه‌ی فرانسه قبل از انقلاب، ریشه‌های انقلاب و دیدگاه‌های مختلف در مورد ماهیت انقلاب، توپ‌اندازی و المی، کوالسیون اول و دوم و رقابت فرانسه و انگلستان و واکنش کشورهای اروپایی نسبت به‌انقلاب تا کودتای ناپلئون مورد بررسی قرار گرفته است. در واقع وقوع انقلاب فرانسه، توازن قوا در اروپا را دچار دگرگونی ساخت. از دیگر موضوعات مهم و مورد توجه کتاب حاضر این است، که کشورهای اروپای غربی و به‌دنبال آن کشورهای انگلیس و روسیه چه‌عکس‌العمل‌هایی نسبت به‌انقلاب

و انقلابیون در پیش گرفتند و واکنش‌های تند کشورهای همسایه، چگونه دوران جنگ و درگیری با انقلابیون را به وجود آورد. در فصل مربوط به کودتای ناپلئون تا کنگره ویین، مسایلی مانند صلح آمین، کوالسیون سوم، امپراتوری ناپلئون، نبرد ترافالگار، محاصره قاره‌ای و قیام مردم اسپانیا مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در بررسی‌های این پژوهش نشان داده می‌شود، که کشورهای اروپایی چه برخوردی با حکومت ناپلئون انجام دادند، یا جنگ‌های ناپلئون با کشورهای اروپایی به چه صورت بود و سرانجام پس از آن که ناپلئون در لشکرکشی به روسیه با ناکامی مواجه شد، رقیبان فرانسه چگونه بر این کشور سیطره یافتند و تصمیمات آن‌ها در کنگره ویین چه بود. در این کتاب بیشترین توجه به عوامل مؤثر در موضع‌گیری کشورهای اروپایی نسبت به انقلاب فرانسه و حکومت ناپلئون بوده است. بر همین اساس، تصویر جامعی نیز از اوضاع و احوال کشور فرانسه و دیگر کشورهای درگیر با آن‌ها در سال‌های ۱۷۸۹ تا ۱۸۱۵ می‌توان دید.

این کتاب صرفاً به وقایع‌نگاری محض از این دوران نمی‌پردازد، بلکه تلاش شده تا با دیدگاهی همه‌جانبه و به دور از تعصبات فکری و ایدئولوژیک، تحلیل جامعی از این دوران ارائه گردد. تحلیلی که هم نشانگر روحيات انقلابی در جامعه‌ی فرانسه باشد و هم بیانگر دیدگاه‌های دشمنان این انقلاب.

کلام آخر این که کتابی که پیش روی شماست، پیامدهای انقلاب کبیر فرانسه و به خصوص تأثیر حکومت ناپلئونی، بر سرنوشت کشورهای اروپایی و درگیر جنگ با فرانسه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

محمد کاظم علی‌پور

خرم‌آباد / شهر یور هشتاد و نه

www.ketab.ir

به جای مقدمه

سیستم موازنه‌ی قوا در فاصله بین معاهده‌ی وستفالی تا آغاز جنگ اول جهانی (۱۶۴۸-۱۹۱۴) بر روابط بین‌الملل حکمفرما بود. اما با وقوع انقلاب فرانسه و جنگ‌های ناپلئون نظام موازنه‌ی قدرت به هم ریخت. پس از انقلاب، رودررویی میان اعضای محافظه‌کار نظام بین‌المللی و دولت انقلابی به سرعت بالا گرفت. انقلاب فرانسه با تحریک احساسات ناسیونالیستی و آزادی‌خواهی، روند مداخله در کشورهای دیگر را بوجود آورد. این امر سبب شد که دولت‌های اروپایی، با برقراری اتحاد میان خود، به منظور شکست فرانسه و سیاست‌های توسعه‌طلبانه‌ی ناپلئون واکنش نشان دهند. در سال ۱۷۹۰ فکر دخالت مسلحانه علیه انقلاب شکل گرفت و الزام نبرد علیه برایت انقلاب که سلطنت‌ها را تهدید می‌کرد، بوجود آمد. در هم شکستن انقلاب پاریس، اعلامیه پیل نیتز، دستگیری شاه در وارن و اعلامیه کوبلنتز، شروع جنگ در سال ۱۷۹۲ بین فرانسه و اتحادیه‌ی حکومت‌های سلطنتی اروپا را بوجود آورد.

آرمان‌های انقلاب فرانسه به شدت با نظام‌های اروپایی به چالش پرداخت. انقلاب مزبور و حکومت ناپلئون تغییرهای بسیاری در نقشه‌ی سیاسی اروپا بوجود آورد. انقلاب با اشاعه‌ی اندیشه‌های جدید، یکپارچگی اروپا را از لحاظ

نظام سیاسی از میان برد و پیروزی‌های نظامی دوران انقلاب و حکومت ناپلئون، توازن قوا را بر هم زد و مرزهای اروپا، ثبات پیشین خود را از دست داد، اما استبداد ناپلئونی سرانجام در برابر نیروهای به‌پاخاسته‌ی ملی‌گرا از پا درآمد. دشمنان ناپلئون آموختند از خطاهای سیاسی و نظامیش، به‌ویژه از یورش او در ۱۸۱۲ به روسیه و تلاش‌های پرخرج برای در انقیاد نگه‌داشتن اسپانیا بهره‌برداری کنند. بعد از شکست ناپلئون از ائتلافیون، فاتحین با توسل به‌کنگره‌ی وین و طرح و ارایه‌ی برنامه‌های ارتجاعی، درصدد برآمدند، تا کشورهای اروپایی را به تفکرات ملی‌گرایی و آزادی‌خواهی بیگانه سازند. بدین ترتیب دست به تغییر نقشه‌ی جغرافیای سیاسی اروپا زدند، تا بتوانند بر کشورهای اروپایی مدعی حاکمیت مستقل، تسلط یابند. از این‌رو در این کتاب به تشریح مسایل مذکور و همچنین مهمترین عواملی که واکنش دولت‌های اروپایی را در این دوران بوجود آورد، پرداخته خواهد شد.

بهمن محمدخانی

مؤلف

پیش‌گفتار

حوادث زمانی سال‌های ۱۸۱۵-۱۷۸۹ از پُر آشوب‌ترین حوادث زمانی در تاریخ فرانسه و اروپا محسوب می‌شود. در این دوران رخداد‌های مهمی همچون انقلاب کبیر فرانسه و تهاجم کشورهای مرتجع اروپایی به فرانسه و به‌دنبال آن روی کار آمدن ناپلئون و توسعه‌طلبی‌هایش و سرانجام تشکیل کنگره‌ی وین، از مهمترین حوادث این زمان به‌حساب می‌آیند. با توجه به‌این که عوامل گوناگونی در بروز این حوادث تأثیر داشته‌اند، تلاش شده که این عوامل مهم مورد واکاوی قرار گیرند.

از نظر زمانی تاریخ سیاسی- اجتماعی قرن هجدهم بیشتر مورد توجه است، منت‌هی در بعضی از قسمت‌ها برای آگاهی و درک بیشتر از اوضاع و احوال این دوران، به‌رویدادهای قرن هفدهم نیز پرداخته شده است. البته بر حوادث مهم و زمینه‌ساز این دوره، تا دوران لویی چهاردهم (۱۷۱۵-۱۶۴۳) تأکید بیشتری شده است و سرانجام این که این دوران، تأثیر بسیار عمیقی بر حوادث بعد از خود به‌جای نهاده‌اند، که البته موضوع مورد بررسی ما نیست.

تأکید عمده از جهت مکانی نیز بر حوادثی است، که در سرزمین فرانسه رخ داده است.

کشور فرانسه از قرن هفدهم، کانون تغییر و تحولات مهم در قاره اروپا به حساب می‌آمد. بسیاری از کشورهای اروپایی چشم به‌تغییر و تحول در سرزمین فرانسه دوخته بودند. به‌همین جهت بود که با وقوع انقلاب کبیر در فرانسه - تقریباً تمامی کشورهای اروپای غربی و مرکزی - نظر خود را بر این منطقه معطوف نموده و حساسیت بسیاری به‌این حوادث داشتند. بنابراین بنا بر ضرورت تاریخی، حوادث مهمی از جمله جنگ‌های کوالسیون که در این دوران روی داده است و رخداد‌های کشورهای دیگری چون: اتریش، پروس، انگلیس، روسیه و ... مورد بررسی قرار گرفته است.

یادآوری این نکته ضروری است، که انقلاب کبیر فرانسه بر سرنوشت سیاسی کشور فرانسه و تمامی کشورهای اروپایی تاثیر بسزایی داشته و منشاء تغییر و تحولات پس از آن بوده است.

انقلاب فرانسه در سال‌های ۱۷۸۹ تا ۱۸۱۵ بی‌شک به‌گسترش آزادی‌های مدنی در سراسر اروپا مدد رساند. برخی از عواقب و آثار آن انقلاب، مدت‌ها بعد در اروپا و دیگر بخش‌های جهان هویدا شد. با توجه به‌اهمیت انقلاب فرانسه، که الگوی بسیاری از کشورها قرار گرفت، شناخت هرچه بیشتر این انقلاب و عوامل تأثیرگذار آن بر دیگر کشورها ضروری به‌نظر می‌رسد. متأسفانه منبع جامعی با موضوع مستقل و مجزایی که به‌انقلاب کبیر بپردازد، بدست نیامد.

باید یادآوری کرد، که در بسیاری منابع مربوط به‌انقلاب کبیر، برخی حوادث به‌طرزی شتابزده و زودگذر مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. برخی از این منابع بر روی حوادث خاصی تمرکز داشته و جوانب دیگر را در نظر نگرفته‌اند. به‌همین دلیل در این کتاب سعی شده است، ابعاد گوناگون حوادث این دوران (۱۷۸۹-۱۸۱۵) مورد بررسی و مذاقه قرار گیرند و عوامل مؤثر و اساسی از سایر موضوعات جدا گردند. همان‌طور که بیان شد، حوادث این‌دوران از تاریخ

فرانسه و کشورهای بزرگ اروپایی به‌نوعی بر سایر تحولات جهانی تأثیرگذار بودند. از این رو ضرورت پژوهشی مستقل و دقیق حس می‌شد، که برخاسته از میانی علمی و تاریخی باشد و در عین حال با متد و شیوه‌های تاریخ‌نگاری نیز سازگار باشد.

این پژوهش، دارای دو بعد تحلیلی و وقایع‌نگاری می‌باشد. تلاش شده است به‌دنبال ذکر وقایع مهم، تحلیل‌های جامع و علمی به‌همراه آن‌ها آورده شود. به‌همین دلیل، این تحقیق هم وقایع این دوران و هم عوامل مؤثر در آن وقایع را به‌نظر خوانندگان رسانده، تا آن‌ها آشنایی کاملی با این دوران پیدا نمایند. از دیگر اهداف مهم این تحقیق، شناساندن این دوره‌ی مهم تاریخی و تأثیر آن بر تاریخ اروپا و جهان است.

هدف دیگری که در این کتاب پی‌گیری شده، مسئله‌ی شناخت عوامل مهم تأثیرگذار بر کشورهای اروپایی می‌باشد. تلاش شده است که عوامل جانبی و یا سطحی و زودگذر در مراتب بعدی قرار گیرند.

به‌دنبال این بررسی‌ها می‌توان گفت که: انقلاب فرانسه زاینده‌ی چه جریاناتی بود و چه پیامدهایی به‌همراه داشت. کشورهای اروپایی چه واکنشی در مقابل آن نشان دادند. فرجام این انقلاب در دوران ناپلئون به‌کجا ختم شد.

بی‌هیچ تردیدی، این پژوهش دارای نقایصی است، اما می‌تواند راهگشای پژوهش‌های بعدی در این زمینه باشد.